

No picnic

LENKA
KAPSOVÁ
překladatelka

ZTRACENÍ V JAZYCE

Ani po letech mě nepřestává fascinovat stručnost, zhuštěnost tak typická pro angličtinu – a to přesto, že se právě touto vlastností vzpírá českému překladateli, který musí odolávat vábení košatých souvětí.

Virtuózní příklad z poslední doby jsem našla v románu, kde hlavní hrdina líčí svůj rozhovor s lékařem a v jednu chvíli říká: *I shrug no.*

V kontextu daného rozhovoru to znamená asi tolik: Pokrčím rameny a zatvářím se přítom, že spíš ne. Nebo: Pokrčím rameny tak, abych naznačil, že ne. Nejstručněji snad: Pokrčím rameny, jako že ne. Dobrá, ale zkuste si v reálu pokrčit rameny tak, abyste vůbec něco naznačili! Až vám to půjde, pokrčte jimi, jako že ne. A nakonec naopak – pokrčte jimi souhlasně.

Že jsou to nesmysly? Reálně asi ano, ale tři krátká anglická slova (já – pokrčit rameny – ne) postačí k tomu, aby se všichni tento obsah do věty vtěsali. V pouhých osmi písmenech dostaneme informaci, o koho jde, co fyzicky dělá, a navíc co tím chce říct. Není to neuvěřitelné?

V anglicky psané beletrii lidé neustále někam hledí, klopi zrak, vrhají letmé pohledy, k někomu vzhlíží, upírají na něj oči nebo si s někým pohledy vyměňují

Je samozřejmě možné nemazat se s tím a každou větu košatě rozvinout. Pak se ovšem může stát, že z autora, pro něhož je typický úsporný jazyk, uděláme užvaněného pisálka. Pokud tedy chceme zachovat přibližně stejnou délku textu, či spíš jednotlivých vět, musíme hledat jiné cesty, jak v češtině ušetřit slova. Ale kde?

Jeden příklad za všechny. Během překládání knížek jsem si všimla, že v anglicky psané beletrii lidé neustále někam hledí, klopi zrak, vrhají letmé pohledy, k někomu vzhlíží, upírají na něj oči nebo si s někým pohledy vyměňují. Možná by pro to nějaký kulturolog dokázal najít nějaké hlubší vysvětlení. Každopádně mě při revizi vlastního překladu praštilo do očí, jak často věty začínají slovy: Viděl jsem, jak... Vidím, že... Nejprve jsem to řekla synonymy: Všiml jsem si... Pozoruju ho, jak... A došlo mi, že slovo „vidět“ je vlastně pouhá vycpávka. Když vyprávěč popisuje, jak jde jeho bratr do schodů a kouká mu podolek, není přece potřeba zdůrazňovat, že to vidí. Dá se rovnou začít „Zpod županu mu kouká podolek košil“ (a ne „Vidím, že mu zpod županu...“).

I další slovesa související s díváním jsou často konvenční a slouží jen k posunování děje nebo členění rozhovoru. Představme si fiktivní postavu Leanu a Freda. Vždy, než Leana Fredovi něco řekne, vzhledně k němu nebo na něj upře zrak, ačkoli nic nenačká, že by se předtím dívala někam jinač. Pro dívání má angličtina vůbec účtyhodnou výstavu: jen pro naše „zírat“ má slova *stare*, *gaze*, *gape* (zírat vyjeveně čili vejrat) a *glare* (zírat nasupně).

Jestli máte pocit, že stručnost anglické věty uvedené na začátku už nelze překonat, mám pro vás jeden trumf ze života. Zaznamenala jsem ho při výletu na březích na Liščí boudě. Na vstupních dveřích tam visela cedule: Žádáme hosty, aby v těchto prostorách nekonzumovali vlastní donesené jídlo ani nápoje.

A pod tím anglický překlad: NO PICNIC.

Potravy jsou zdravé

JAN
ZRZAVÝ
biolog

VĚDECKÁ LEKCE

Furóre kolem potratové pilulky RU-486 je trochu komické, uvážíme-li, že k nám dorazila čtvrt století po Francii a 14 let po amerických bigotech, takže všechny argumenty obou stran jsou dávno známé. Je-li k dispozici technologie i poptávka, věci se dějí bez ohledu na etiku. Nicméně otázka potratů je z biologického hlediska zajímavá.

Vědomý potrat je prostě infanticida (zabíjení dětí), jev u lidí vcelku častý; pachatelem tu ovšem není nevlastní otec, nýbrž vlastní matka, která shledala svou ekologickou (= ekonomickou) situaci jako nedostatečně vhodnou. Asi nebude náhoda, že k úmyslným potratům i vraždám novorozenců přistupují matky mladé (které tedy mají dost času na reparát, pokud se jejich situace jednou zlepší), zatímco matky starší jsou v tomto ohledu mnohem rezervovanější (neboť jejich zdravotní stav se bude spolehlivě už jen zhoršovat).

Pak jsou ještě potraty nevědomé. Kolik jich je, se špatně odhaduje, ale jistě nepochybíme, budeme-li předpokládat, že většina vzniklých embryí záhy spontánně zanikne. (Tím, že jsme se narodili, jsme se tedy umístili dejme tomu v horní čtvrtině; většina lidí takto pěkného umístění víckrát v životě nedosáhne.)

Během těhotenství se dějí mimořádně podivné věci. Většina matek obsahuje klony imunitních buněk z plodu, které pronikají přes placentu do krevního řečiště a pak v něm přežívají až desítky let (vzácnější je opačný jev, tedy mateřské buňky v těle dítěte, nebo výměna buněk mezi dvojčaty a trojčaty). Četnost tohoto jevu u lidí i jiných primátů (nejnápadněji u jihoamerických drápkatých opiček, které rodí skoro výhradně dvojčata) budí rozpaky: není ono to nakonec k něčemu dobré?

Cím dál častěji se nacházejí mužské buňky dlouhodobě perzistující v různých ženských tkáních. Netušíme, kde se tam vzaly. Jsou to buňky mužského plodu (třeba i spontánně potraceného, protože mnohé ženy s mužskými buňkami nikdy neměly syna, jehož existence si byly vědomy), takže mužské buňky pocházejí původně od sexuálního partnera ženy? Anebo je to složitější a do hry vstupují i další generace a mužské buňky se do těla ženy dostaly z těla její matky, kde dlouhou dobu žily, původem tedy z matčina mužského plodu, neboli vlastně z matčina sexuálního partnera?

Nevracejí se buňky plodu z matčina těla zpátky do plodu, obohacené o imunologické informace? Anebo matka získává imunitní výhody z přítomnosti buněk s cizími, otcovskými geny? Nenastává spontánní potrat prostě ve chvíli, kdy už matka imunitního zisku dosáhla? Objevuje se i pojem „sobecké těhotenství“, které potratem končí z principu vždy – žijeme tedy proto, že jsme měli štěstí, anebo prostě pocházíme z těch těhotenství, jejichž účelem nebylo upevnění matčina zdraví dodávkou cizích buněk, nýbrž rozmnožování?

Zní to divoce, ale že by tam ty buňky jen tak náhodou seděly, se nezdá. Vzpourey imunitního systému se vyskytují nejčastěji u žen, a to středního věku, které už nějaké rozmnožovací aktivity, úspěšné či neúspěšné, mají za sebou. Anebo zase naopak: ženy s nádorem prsu mají v sobě méně buněk embryonálního původu – nefungují tedy tyto buňky jako mladé „kmenové buňky“ s léčivými účinky? Nejsou tedy nakonec potraty pro matky zdravé (něco jako očkování)?

Naše tělo je mozaikou buněk různého původu a s různými zájmy, a co se děje mezi matkou, plodem a jeho otcem a otci a matkami těch všech, se jeví jako vrcholně zajímavá hra. Lidé, s kterými jsme někdy něco měli, zůstávají s námi a s našimi potomky nadlouho, ne-li navždy, a pořad nás různě ovlivňují; člověk by si měl dávat pozor, s kým si začít.

GALERIE

Nikdy se nezastaví. Neustále tepe. New York.

Obraz *New York* od Jakuba Špaňhela je součástí výstavy, která je otevřena do 25. ledna v brněnské Richard Adam Gallery.

Jako u blbých

Osobní výběr ze světového tisku

Atmosfera voleb přitahuje analyticky všude, ale jejich závěry nejsou přenosné. Dokládá to Amanda Coxová v listu *The New York Times*.

Yair Ghitza a Andrew Gelman z firmy Catalist využili výpovědi z volebních průzkumů za desítky let, prohnali je počítačem a došli k závěru: politické preference voličů určují formativní události z mládí (od 14 do 24 let věku). Lidé narození počátkem 40. let brali rozum za oblíbené vlády Eisenhowera a republikánský sentiment je už neopustil. Oproti tomu lidé narození o dekádu později (babyboomers) formovaly roky za Kennedyho, Johnsona a Nixona, což je celoživotně nasměrovalo k Demokratické straně.

Je však třeba dodat dvě věci. Za prvé: zmíněné platí jen pro bílé voliče – černí celoživotně inklinují k demokratům. Za druhé: jde o příklon ke straně, ne o reálné hlasování – to mohou ovlivnit náladu či události konkrétního roku (třeba v roce 2012 při vítězství Baracka Obamy).

U nás cosi takového platilo nanejvýš v 90. letech, kdy lidé s formativní zkušeností z komunismu volili pravici. Po roce 2000 i oni přispěli k vítězstvím levice.

Západní Evropou hýbe vztah k tamním muslimům. Zajímavá je zpráva agentury DPA. Po nočním Wuppertalu chodili samozvaní muži v oranžových vestách s nápisem Shariah Police. Je to recese ve stylu Monty Pythonů? Nebo se i v muslimských čtvrtích Německa prosazují zóny práva šaría? Policie věc vyšetřuje pro porušení shromažďovacího zákona. Ale státní žalobce řekl: „Pouhé doporučení náboženských pravidel není trestné.“

O tom si pomyslíme leccos, ale zajímavější je debata dvou novinářů na webu *Spiegel Online*. Jakob Augstein to opravdu bere jako vtip a hysterickou reakci na něj: „Pozor! Šariatská policie dělá štáru! Turci schovávají rakiji pod pult. Němci si nalepují knířky. Němky skrývají teto-

ZBYNĚK
PETRÁČEK
komentátor LN

ROZCESTNÍK

Web *Osa* dobra se přirovnává k Citroënu 2CV zvanému kachna: auto to bylo prosté, ošklivé a při premiéře se mu konkurence vysmála. A přece si získalo srdce lidí!

vání pod burku... Tomu se říká vydařená provokace. A dobrý kšeft pro provokatéry i provokované: lepší reklama pro salafisty v Německu ještě nebyla.“

Š Augsteinem nepolemizuje nějaký xenofob, ale Sounia Siahi, Maročanka žijící v Německu. Vytýká mu, že nevnímá detaily muslimského paralelního světa oslovující právě ji – pohledy, grimasy, gesta, šeptané hrozby: „Mýlíte se, přišete-li o pár lidech ve Wuppertalu. Už jsou i v Düsseldorfu, kde mě tři z nich oslovili: „Sestro, na co čekáš? Proč nemáš šátek? Nestydíš se, jen tak se procházet?“ Samozřejmě, že je to vědomá provokace. Ale kudy vést hranici? Po prvním bití či kamenování? Pane Augsteine, já nechci, abych se ve svém německém domově musela chovat jako v arabské zemi.“

Intelektuálně provokativní web *Osa* dobra slaví deset let. V bilančním editoriale

píše: *Osa* je společenství lidí snažících se čelit duchovní i politické uniformitě v Německu. Mnozí pocházejí z prostředí, je mu se v USA říká „republikáni ze South Parku“. To ale v Německu nemá stranické zázemí. Pro Zelené jsou tyto lidi příliš technooptimističtí a antiideologičtí. Pro konzervativce příliš progresivní a libertariánští. Pro sociální demokraty příliš protržní a skeptičtí vůči státu. Pro liberální establishment příliš rebelšit a nevypočitatelní. Hledají odpověď na otázku: Jak co nejprostěji dostat ke čtenářům témata, která „velká“ média pomíjejí?

„Ještě více krácení, ještě větší rezignace na vlastní rešerše i dopisovatele, ještě více slučovávání redakcí, ještě více nehonorovaného obsahu,“ píší autoři editoria. „Z toho pak plyne ještě větší zaměnitelnost a oblība agenturních materiálů. Jenže co nic nestojí, většinou ani nestojí za nic. Dábelský kruh.“

Sama *Osa* dobra se přirovnává k autu Citroën 2CV zvanému kachna. Bylo prosté, ošklivé a při premiéře se mu konkurence vysmála. A přece si získalo srdce lidí (prodalo se ho pět milionů) a stalo se kulturním autem, jehož vlastnictví vyjadřovalo nekonformní životní postoj.

Mezi námi, *Osa* dobra působí trochu sebestředně. Že v Německu není úplná názorová uniformita, dokládá na *Spiegel Online* Jan Fleischhauer. Recenzuje knihu *Totálně omezený*.

Autor Alexander Neubacher obžalovává „preventivně-byrokratický komplex“ (tak říká státu), že jeho bující byrokracie dělá z občanů děti. Třeba: prodavači ryb v Hamburku soud nařídil dát nad pult ceduli s výstrahou, že ryby obsahují kosti. „Jako u blbých,“ myslí si Fleischhauer. „Čím víc omezení, tím víc omezených,“ shrnuje to Neubacher.